

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Кардинальні зміни в соціально-економічній ситуації України актуалізують потребу в дослідженні процесу соціального становлення особистості. Тому зростає актуальність соціально-педагогічних досліджень, умов оптимізації процесу соціального становлення студентів, які навчаються у навчальних закладах I-II рівня акредитації. Але так, як регуляція соціального становлення студентів не завжди здійснюється у відповідності з соціально-значущими нормами і правилами, в результаті і з'являється потреба у посиленні такого механізму, як педагогічна взаємодія.

Проблема соціального становлення студентів і механізмів впливу на результативність даного процесу інтенсивно досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими: соціологами, психологами, педагогами.

Фундаментальною основою для дослідження стали праці, які розкривають філософію і методологію виховання (В.Г. Афанасьєв, І.Д. Бех, Б.П. Бітінас, І.А. Зязюн, І.С. Кон, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.).

Загальнотеоретичний підхід до змісту і технологій соціально-педагогічної роботи в навчальних закладах виразно простежується у працях А.М. Бойко, В.І. Бондаря, Н.В. Кузьміної, В.І. Лозової, А.І. Міщик, А.В. Мудрика та ін.

Що стосується механізмів соціального становлення особистості, то цією проблемою займалися В.Г. Богачова, М.А. Галагузова, А.Й. Капська, Л.Д. Куренда, Г.М. Лактіонова, М.Б. Лукашевич, С.Я. Харченко.

Метою цієї статті є: обґрунтувати педагогічні умови підготовки педагога з неупередженим поглядом на світ, спроможного до саморозвитку, самовиховання, самореалізації, з високими духовними якостями та сучасним рівнем професійної підготовки.

Отже, зробимо спробу розглянути основні завдання, які повинні вирішуватися у процесі соціального становлення, де основним ядром є системоутворюючі види діяльності з чітко вираженою спрямованістю на соціальне становлення підлітка, такі, як:

1. Відновлення особистісних і соціально значущих для підлітків інтересів і потреб;
2. Формування навичок спілкування. Рівень і спосіб спілкування залежать від загального рівня психологічної культури підлітка-студента училища і базується на індивідуальній програмі розвитку та соціально-діяльнісній програмі;
3. Створення умов для професійного зростання і реалізація професійних навичок у соціально значущій діяльності в різних соціумах. Вирішення цього завдання забезпечується створенням цілісної інфраструктури професійного самовдосконалення;
4. Створення умов для педагогічної взаємодії, яка сприяє самореалізації

підлітків-студентів через різні види діяльності, де найповніше простежується процес соціального становлення підлітка.

Розв'язання цих завдань можливе при дотриманні таких умов:

- 1) організація в мікросоціумі педагогічного коледжу соціально-педагогічних сфер життєдіяльності підлітків-студентів;
- 2) використання різних за складністю і змістом форм роботи (конкурси, вікторини, КВК, олімпіади, змагання, клуби за інтересами, факультативи, тренінги, спецсеминари, концерти, виступи, гуртки, тематичні вечори);
- 3) залучення студентів до розв'язання проблемних ситуацій;
- 4) корекція суб'єкт-суб'єктної взаємодії у позанавчальній роботі.

Звичайно, соціальне становлення в процесі педагогічної взаємодії не виявляється відразу, якщо навіть організувати соціально-виховну діяльність. Воно може здійснюватися і проявлятися лише завдяки спеціально спроектованим умовам і при наявності відповідного педагогічного управління цими процесами, де педагог і підліток виступають як два основні суб'єкти, завдяки яким і розгортається процес педагогічної взаємодії.

Для нас є важливим вичленити потреби підлітків, задоволення яких актуалізується саме у віці 15-20 років, причому з урахуванням такої категорії, як підлітки-студенти.

Розв'язання цього завдання дозволить вирішити кілька питань:

- 1) виявити типові вікові труднощі підлітків-студентів у процесі діяльності, спілкування;
- 2) вивчити процес формування способів задоволення потреб та диспозиційних установок;
- 3) своєчасно надати соціально-педагогічну допомогу і здійснити корегування поведінки підлітка, скеровуючи її на вирішення особистісно чи соціально значущої діяльності.

З метою виявлення провідної потреби підлітків ми використовуємо прийом зіставлення класифікації потреб і вікових системоутворюючих видів діяльності. У структурі кожної із них передбачено реалізацію педагогічної взаємодії. У основі наших міркувань ми враховуємо складові, які, за визначенням науковців (Є.М. Власової, Ю.Б. Гатанова), можна віднести до груп:

- біогенних потреб (потреба у захисті і самозбереженні, потреба в емоційних контактах, орієнтацій на потреби, потреба у руховій активності);
- психофізіологічних потреб (потреби в емоційній насиченості життя, потреба у свободі, у відновленні енергії та ін.);
- особистісно та соціально значущі потреби (потреба у самоствердженні, потреба у спілкуванні, взаємодії, підтримці, потреба у пізнанні, потреба у самовираженні, моральні та естетичні потреби, потреба у творчості і праці, потреба в самореалізації, потреба у професійному самоствердженні та ін.) [6; 7].

Немає сумніву в тому, що подана класифікація демонструє розвиток потреб людини від біогенних до соціальних шляхом еволюційних змін.

До системоутворюючих видів діяльності, які забезпечують соціальний розвиток і соціальне становлення підлітка саме в цей перехідний період, коли

індивід уже не дитина, але ще й не цілком доросла молода людина, ми відносимо такі: безпосереднє емоційне спілкування з дорослими, предметно-пізнавальну діяльність, різного виду особистісно та соціально значущу діяльність, комунікативну діяльність, соціально-виховну та навчально-професійну діяльність. При цьому кожен із названих видів діяльності може оптимально реалізуватися за умови успішної педагогічної взаємодії зі студентами.

Звичайно, в умовах перебування підлітків у коледжі провідну роль виконує навчальна діяльність. У межах цього виду діяльності актуалізуються потреби у пізнанні, емоційному наповненні життя, закріплюються духовні потреби і моральні норми соціальної взаємодії.

Немає сумніву в тому, що серед підлітків, які приходять у педагогічний коледж, є не лише ідеально підготовлені до різних соціальних ролей, але й такі, у кого деформовані способи задоволення потреб і основних видів діяльності. Тому кожна така група потребує особливої психолого-педагогічної допомоги. Це можуть бути і особистісні, і соціальні проблеми, які розвиваються у процесі задоволення потреб. При цьому загальноприйнятим є той факт, що чим раніше й активніше почнеться педагогічна взаємодія з підлітком, тим ефективнішим буде процес його соціального становлення.

Тому ми свідомо звертаємо увагу на окремі виокремлені нами групи і представляємо їх у дещо об'єднаних блоках, виходячи із особливостей прояву ними особистісних якостей, необхідних навичок для взаємодії.

I. Підлітки з порушеним соціальним статусом у сім'ї, групі ровесників, соціумі коледжу. Саме у цієї категорії порушується задоволення провідної потреби підліткового віку – у повазі. Незадоволення цієї потреби, невизнання особистості найближчим соціальним оточенням призводить до того, що підліток проявляє компенсаторні, захисні форми поведінки, які не завжди є соціально значущими. У даному випадку активність педагогічної взаємодії є незаперечним чинником, що дозволяє усунути асоціальні диспозиційні установки особистості.

Слід звернути увагу на те, що порушення соціального статусу в колективі ровесників в основному простежується в академічній групі чи професійній групі. Зниження рівня соціального статусу в офіційному соціумі ровесників викликає труднощі при включенні підлітків у педагогічну взаємодію і при засвоєнні соціально значущих форм поведінки. Тому у цьому випадку педагог велику увагу приділяє індивідуалізації педагогічної взаємодії.

II. Підлітки, у яких з різних причин простежується відсутність навичок у сфері спілкування. Це категорія вихованців, яка не має постійного кола спілкування, хоча й навчаються вони в одному навчальному закладі. Вони важко налагоджують взаємодії і особливо взаємодію з ровесниками; ідуть на професійний контакт з педагогами, але не завжди готові до взаємодії. Звичайно відхилення у сфері спілкування пов'язані з індивідуальними особливостями підлітків і є результатом попереднього виховання, коли підліток ще не усвідомив своєї соціальної ролі, не засвоїв соціально значущих способів налагодження соціальних контактів з різним людьми (за статусом, за віком) у ході задово-

лення своїх потреб при безпосередніх контактах з дорослими і ровесниками. Підлітки з відхиленнями у сфері спілкування потребують індивідуалізації соціально-педагогічної взаємодії, зокрема й для відновлення соціального визнання у сфері спілкування.

III. Підлітки, котрі з різних причин не мають достатньої пізнавальної освіченості, проте мають достатній творчий потенціал (як танцівник, як музикант, співак, актор тощо). Основні особистісні труднощі цих підлітків полягають у тому, що в них обмежене коло вибору тих людей, які відверто їх підтримують та вибір виду діяльності, де вони прагнуть проявити свої здібності. Тому увага педагога спрямовується на включення таких підлітків у середовище ровесників, яких об'єднують спільні інтереси – за професією та за різними видами соціально-виховної діяльності (концерти, виступи, ведення гуртків).

IV. Підлітки, в яких змінені форми самореалізації. Змінені форми самореалізації як соціальної особистості формуються у підлітків у процесі їхнього соціального розвитку, коли не задовольняються вікові потреби і деформуються системотворні види діяльності.

Зміна форм самореалізації підлітків може мати дві крайності: повне ухилення від вирішення життєвих суперечностей (вживання алкоголю, наркотиків) і утвердження в суспільстві шляхом грубощів, цинізму і насилля. Зміна форм самореалізації – це певний показник асоціальних диспозиційних установок, які склалися раніше, коли підліток уже усвідомив, що саме ці форми самореалізації максимально відповідають задоволенню його потреб.

Практика показала, що саме ця категорія є найбільш складною. Процес відновлення соціально значущих способів самореалізації не завжди може дати позитивні результати, оскільки кожне нове особистісне ускладнення буде підштовхувати підлітка до асоціальних способів задоволення потреб. Тому з даною категорією підлітків-студентів коледжу повинні працювати педагоги, котрі мають певний досвід продуктивної педагогічної взаємодії, котрі володіють методами соціального впливу на формування чи зміну установок підлітків.

На основі вищевикладеного ми дійшли висновку: для успішного здійснення процесу педагогічної взаємодії та його результативності необхідно передбачити індивідуалізацію цих процесів, оскільки досить часто вирішуються окремі завдання, які іноді стосуються лише однієї людини. Це передбачає корекцію поведінки в новому соціумі і потребує від студентів прояву певних якостей як соціальної особистості, здатності до партнерства, спільність ціннісних орієнтацій.

Подальшого дослідження потребує проблема соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: МГУ, 1980. – 416 с.
2. Ануфрієва Р.А. Життєве проектування: концепція і психологічний механізм // Мистецтво життєдіяльності особистості: 2 ч. – К.: УЗМН, 1997. – Ч. 1. – С. 301-341.

3. Балакірева О., Яременко О. Методологічні підходи та методи соціологічних досліджень соціальних проблем і соціалізації молоді // Молодь України у дзеркалі соціології. – К.: УІСД, 2001. – 210 с.
4. Бех І.Д. Людське життя як цінність // Мистецтво життєдіяльності у 2 ч. – К.: ІЗМН, 1997. – Ч. 1. – С. 39-74.
5. Виготський Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 536 с.
6. Власова Е.М. Личностные механизмы становления социальной активности подростков. Дис. канд. психолог. наук: 19.00.07. – К., 1989. – 136 с.
7. Гатанов Ю.Б. Развитие личности, способной к творческой самореализации // Психологическая наука и образование. – 1998. – № 1. – С. 93-100.
8. Капская А.И. Формирование готовности студентов педвуза к исполнительско-речевой деятельности в системе профессиональной подготовки: Дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. – К., 1989. – 385 с.
9. Капська А.Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001. – 216 с.